

Dağlar Mahtumkulu'nun Şiir Dünyasında Güzellik Kaynağıdır

Category: Kitapcy, Magtymgulyny öwreniş, Sözler

написано kitapcy | 22 января, 2025

Dağlar Mahtumkulu'nun Şiir Dünyasında Güzellik Kaynağıdır

DAĞLAR MAHTUMKULU'NUN ŞİİR DÜNYASINDA GÜZELLİK KAYNAĞIDIR

Mountains Are The Source Of Beauty In Mahtumkulu's Poems

G.ŞAMIYEVA*

Aktaran: Hüseyin YILDIRIM**

■ Özet

Bu makalede Mahtumkulu'nun "Sonudağı"1 adlı şiiri esas alınarak, farklı doğal olayların tanımı, edebî sanatında tabiatın yeri ve görünümü, tüm içeriğini yansıtan rolleri ve

şairin ruhî yönü incelenmektedir. Dağın, şairin şiir dünyasındaki yeri, ruh dünyasındaki tesirleri değerlendirilerek bugün Türkmen halkı için neler ifade ettiği vurgulanmıştır.

■ Giriş

Mahtumkulu'nun şiirlerinde dağlar ve özellikle de "Sonudağı" özel bir yer tutar; defalarca zikredilir. Sonudağı Mahtumkulu'nun doğup yaşadığı hatta öldüğü bölge- deki dağın ismidir. Bu sebeple şair şiirlerinde bu dağa özel bir ilgi besler. Şiirlerin- den birini doğrudan bu dağa ithaf ederek yazmıştır. Bu incelemede şairin sadece bu şiiri ele alınmıştır.

Halk arasında "Kudret görmek istersen, dağlara git!" şeklinde özlü söz vardır. Bu hakikat Mahtumkulu'nun şiir dünyasında kendisini sanatsal biçimde gözler önüne serer.

. Kayaları uçurumlu, belleri kemerli, yaşını sorarsan Nuh peygamberden haber veren, yüksek başı Arşa erişen yüce dağlar, Kudreti Güçlü'nün ilahî aşkı ile inşa edilen mucizedir; güzel tabiatın yüce kutsallığıdır. Kudret ile inşa edilen bu asil dağlar baş döndüren, nefes açan yüksekliktir; insan gönlünün huzurudur. Onun heybetin- de, dünyanın dayanağı, zeminin desteği şeklinde toprağa dirsek koyuşunda mucize vardır. Dağ tabiatının güzelliği, kendisine has büyüğü ile, sempatisi ile göreni kendi- sine çeker, gönüllere huzur verir. Dağ insan için sadece bir güzellik örneği olmayıp hayattır, yaşayıştır, sırt verilen sağlam bir kaledir. Yüksek dağlar mertlere, bahadır- lara koynundan yer veren mukaddesliktir. "Sırtını dağa verenin taştan yüreği olur." şeklindeki atasözü boşuna değildir. Bu atasözünün mecazî anlamına bakılmaksızın, burada dağ-sırt, taş-yürek ile sembolleştirilmiştir. Dağın, taşın kudreti insan dünyasına dâhil edilmiştir. O hâlde, dağ insan için sığınak, kale, yerleşke olarak hizmet eden sarsmaz mucize olarak büyük bir sanatsal değere sahiptir.

Mahtumkulu dağ güzelliğine, işte bu noktadan ustaca bakar. İnsana bunca yakın olan dağlar hakkındaki şairane

sözler, nurlu düşünceler, ferasetli fikirler Mahtumkulu Firâkî'nin keskin zihninin meyvesi olan şiirlerinin süsüdür. "Şiirlerdeki ta- biat ve tabiatın mevsimlerinin, havasının, canlılarının, bitkilerinin hususiyetlerini açmak, lirik şahsın toplumdaki rolünü, dünya görüşlerini, düşüncesini, ideallerini açmanın esas anahtarıdır" (Annamammedov, 1997: 191)

Mahtumkulu'da dağ devrin, hayatın tasviridir. Şairin "Sonudağı" şiiri dağlar hakkındaki büyük namedir. Bu eserde şiir kahramanı dağın zirvesine çıkartılır. Dağlar onu yüceltir. Şiir kahramanı dağdan da yüksekte durup dünyayı gözetler. O, dünyanın bu muhteşem ve şaşırtıcı güzelliğine yüreğini coşturur, ona bütün iradesi ve görkemi ile yüce sevgisini bağışlar.

Janym biziň, Soňudagy,
Dagdanlydyr biliň seniň.
Ganym görse garşylaşar,
Ýomut, gökleň ilini seniň

Canım bizim, Sonudağı
Dagdanlıdır 2 belin senin.
Düşman görse karşılar,
Yomut, Göklen halkın senin
(Magtimgulı 1. cilt, 1992: 107)

Sonudağı, vatandır, mukaddes topraktır. Sonudağı, aziz vatanının sinesidir. Sonudağı, Mahtumkulu'nun sanat âleminde dağlar dünyasının güzellik kaynağıdır. Âlim G.Çarıyev'in ifade ettiği gibi: "Mahtumkulu eserlerinde tabiattaki ve toplum-
daki yüceden yüce içeriğin yansıması olan birçok ışıkl
resmin, karakterin suretini ustalıkla çizer" (Çarıyew, 1971: 189). Dağ güzelliği canlı güzellik numunesidir. Yaşa-
mın sanatsal tasviridir, suretidir. Şiirde dağın güzelliği, dağın kendine özgü mükem-
melliği, bünyesinde var olan güzellikle sınırlı kalmaz. Dağlarla ilgili hayat felsefeleri de kendi güzelliğinde öne sürülür. Temelini toprağa bağlayan, zemini kucaklayan, yüce başı gökyüzüne ulaşan yüksek dağlar, iç dünyası ve kudreti ile şiir kahramanını kendisine çeker,

imrendirir. Çünkü üstünden asırları geçiren, omzundan hengâmeli devirleri aşırın bu yüksek dağlara atalarımızın ruhu, sevgisi sinmiştir. Dağlar asil mertleri göğsüne alan, asil yiğitleri omzuna kaldıran yükseklik olarak heybetlenir. Yüceleri kendi koynunda taşıyan yükseklik olarak göz önünde canlanır. Bundan dolayı da dağlara gidersen, kudret görürsün, asalet görürsün. Mertlerin korkusuzluğu, dâhilerin feraseti sinen bu yüce dağlarda insana kuvvet veren asil ruhluluk vardır, hayat vardır. Dağları süsleyen canlı güzellik ise dünyaya güzellik katar; dünyanın güzellik hazinesinin ağzı açılmış gibidir. Dağlar koynuna sinen binlerce yılın yankısı ile nara atar, tarihin basamaklarında kalan millî ruhun yüce heybeti yüzleri yellendirir. Şiirin her satırında dağın güzellik dünyasının yüz türlü yansıması, binlerce yılın bin bir tasviri, millî ruhunun güzelliği ile kaynaşmıştır. Sonudağı tıpkı bu tür meziyetlerle beslenen dağdır:

Kesgiç-kesgiç bayır geçer,
Gyzylbaýyr göwün açar,
Sowuk çeşme suwuň içer,
Şonda dürli malyň seniň.

Adım Adım bayır geçer,
Kızılbayır gönül açar,
Soğuk pınarın suyunu içer,
Orada çeşit çeşit malın var senin.

Dürli-dümen otuň biter,
Her deräň bir ile ýeter,
Hatarlanşyp kerwen öter,
Naýba naýdyr ýoluň seniň

Türlü türlü otun biter,
Her deren bir ile yeter,
Katar katar kervan geçer,
Sazlıktır yolun senin.

(Magtımguılı 1. cilt, 1992: 107)

“Öylük’te yayla kurmak, at koşturup ödöl vermek, Temete’de orak vurmak arzusu ile, halka sofraya açmak hayali ile” Sonudağı dağda yaşamanın güzelliğidir. Üstü eğlencelerle dolu; çeşit çeşit hayvanların, meyvelerin bulunduğu; düşmana geçit vermez bayırlı, katar katar kervanın geçtiği; hayatın büyük manasına dönü- şen Sonudağı gönüllerin huzurudur, şairin yürek coşkusudur. Sonudağı’nın bu gü- zel ve huzurlu, bayındır ve görkemli hayatı devrin arzusudur. Şiir kahramanı güzel Sonudağı’nı aynen böyle güzellikle beslemek ister. Sonudağı, güzelliklerle beslenen yaşam mekânıdır. Şair bu güzelliğin solmamasını, canlılığının kaybolmamasını is- ter. Çevreye bitmez tükenmez güzellik, yaşam ruhu saçan ebedî Sonudağı’na yüreğinin sevgisi sinen şair:

Magtymguly dür seçende,
Bu döwran senden geçende,
Üstünden ilin göçende,
Niçik geçer halyň seniň.

Mahtumkulu inci saçtığında,
Bu devran senden geçtiğinde,
Üstünden halkın göçtüğünde,
Nice olur halin senin.
(Magtımğulı 1. cilt, 1992: 107)

– diyerek, felsefi fikir sisteminde dağı farklı bir bakış açısıyla seyreder. “Üstünden halkın göçüp gittiğinde”, düşünö eğlencesi, pazarı tükenmek üzere olan dağın ağır durumunu hissetmek şiir kahramanı zor gelir. Sadece fikir dönemeci ile göz önüne getirilen bu kaygılı durum, gamlı ruh, ağır hissiyat okuyucuya da tesir eder. Hal- kın Sonudağı ile kaderi birdir. Sonudağı’nın varlığı toplum iledir, halk iledir. Şairin yüreği de bu varlığı, bu yüceliği görmesi ile bahtiyardır. Bunun için bu şiirde Sonudağı halkın eğlenceli hayatının da, hasretli hayatının da alameti olan güzellik abidesidir. O, koynunda yer edinen halkın kaygısını, sevincini içine sindirmiş bir güzellik abidesidir. Gamı, kederi, mutluluğu omzunda taşıyıp, sinesine sindirmiş olan mertlikte dağa özgü yücelik, insana

özgü yücelik vardır. Sonudağı'nın tasviri milletin tasviridir. Halkın ikbali, Sonudağı'nın ikbalidir. Şiirde Sonudağı bu şekilde halk için, millîlik için yoğrulan güzellikle beslenmiştir. Bu da onun tasvirine canlılık verir; canlı güzellik duygusu ile coşan hareketlilik katar.

Cennet mekânımızın hem genç, hem ulu dağlarının kendine özgü yaşayışını, manzarasını canlı biçimde tasvir eden, onun kendine özgü karakterini gösteren bu şiir Türkmenlerin kalbini, yüreğini, dünya görüşünü açar. Mahtumkulu'nun şair ressamlığı ile vasıfandırılan dağların yüceliğinde Vatanımızın yüceliği gözüktür. Methi ezelden alınan, avazı geleceğe ulaştırılan dağlar hakkındaki bu şiir, kendine has ahengi, kendine has sesi ile kalplere hoş bir türkü şeklinde dolar; Vatan hakkındaki muhabbet sedası, aşk senası olarak yankılanır. Muhabbetle beslenen, asalet ve mucizeler sinen yüksek dağlara giden yollar, patikalar uzaktan çağırır; şiirin tatlı dili, hoş içeriği ise yüreklere yol alır.

Dağlar, onun heybeti, yüceden yüce rengârenk tabiatı hakkındaki ruhu okşayan sanatsal düşünceler, ferasetli fikirler, muhteşem güzellik dünyasını teşekkül ettirip, Mahtumkulu'nun edebî sanatında ince ince dokunur. Dağlar hakkındaki düşünce-lerin sistemi büklüm büklüm dağ katmanlarına benzer, güzellik dünyasını şekillen- direrek tarihin, bugünün, geleceğin güzelliğine süs verir. Dağlar şairin şiirlerinde yüceliğin, estetiğin abidesidir. Dağların tepesinde serap olarak görünen büyük heybet ise Türkmen ruhunun yüceliğinin, insanoğlunun ruhi güzelliğinin edebî ahva- lidir. G.Çarıyev'in vurguladığı gibi: "Mahtumkulu'da estetik ile yüceden yüce muhteva arasında bağlantı kurulur, onlar birbirinin üstünü doldurur ve zenginleştirir" (Çarıyev, 1971: 188).

■ Sonuç

Mahtumkulu'nun dağlara, yüksekliklere yol açan bu şiiri, büyümlü bir dünyayı betimler. Güzel ülkenin güzellik abidesi olan dağlara gezintiye çıkarır. Okuyucu, dağın zirvesinde

durup, dağlar hakkında yazılan şiiirden bu anlamı çıkartmalıdır. Kökünü yeraltına uzatıp, Toprağa yaslanan dağlar sanki seni Arşa kaldırmak, yükseğe çıkarmak için yaratılmış kutsallık gibidir. Toprağın aşkından türeyen, başını Arşa yükselten yüce dağlar gönlü hoş eden, ruhu coşturucu mucizeye sahiptir. İnsanı elinde taşıyıp, büyüklüğe, mertliğe, ferasetliliğe ulaştıran ulu basamaktır. Bu ise güzelliğin tam zirvesidir, yüceliktir. Mahtumkulu'nun güzellik dünyasının abidesidir.

* Mahtumkulu Türkmen Devlet Üniversitesi Öğretim Üyesi.

** Dr., Gazi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü.

[1] Sonudağı (Soňudagy): Mahtumkulu'nun doğup büyüdüğü bölgedeki dağın ismi.

[2] Dagdan: Dağda yetişen ve Türkmen Türklerince kutsal sayılan bir ağaç türü.

■ Kaynakça

- Magtymguly (1992). Şygyrlar, Üç tomluk. Aşgabat, 1 tom. Türkmenistan, 1992.
- Ahmet Bekmyradow (1989). Magtymgulyňyň poeziýasynda şahyrana döp we täzeçillik gözlegleri. Aşgabat, 1989.
- Çaryýew G. (1971). Magtymguly – akyldar, Aşgabat, 1971.
- Annamuhammedow M. (1997). «Magtymguly gizlin syryň bar içde». Ikinji kitap, Aşgabat, 1997. Magtymgulyňyň öwreniş